

САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ ЯК ОСНОВА СУЧАСНИХ НАУКОВО-ПРАКТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

A Присвячено актуальності організації самостійної роботи студентів у закладах вищої освіти. Схарактеризовано типи та особливості самостійної роботи студентів, визначено рівень необхідної залученості та організаційних дій із боку викладача, а також найефективніші прийоми активізації самостійної роботи студентів.

Студенти, які ставлять власні цілі навчання, мають більше впевненості, щоб брати на себе складніші завдання, незалежно від їхніх здібностей. Їх мотивація до поліпшення й освоєння завдання поліпшується, самооцінка залишається сильною, навіть у разі невдачі. Коли студентам допомагають заглибитися у власні процеси мислення та навчання, вони привертають увагу до ефективності стратегій, які вони використовували для досягнення поставлених ними цілей навчання. Планування дій, моніторинг прогресу в досягненні цієї мети та оцінка результатів можуть допомогти студентам брати на себе більший контроль над своїм мисленням і процесами навчання та оснастити їх навичками навчання.

Усі етапи циклу важливі, і на практиці вони перетинаються. Стратегії досягнення особистих цілей навчання повинні враховуватися при розробленні студентами своїх цілей протягом усього процесу моніторингу, відображати і спиратися на стиль навчання студентів, їхню здатність до незалежного навчання, особисті особливості та конкретні цілі навчання, які вони ставлять. Студентам також необхідно формувати поінформоване та глибоке розуміння власної поведінки та навчання.

Ключові слова: самостійна робота; навчальна діяльність; самостійність студентів, психологічна готовність; навчальні стратегії; типи самостійних робіт

S *Lemberskyi Oleksandr. Individual Study of University Students as a Basis of Modern Scientific and Practical Trends.*

The paper is focused on the actualities of organization and supporting of students' individual study and determines the level of necessary teachers' involvement and participation in students' decision-making, the most effective methods to stimulate students' individual study. Among personal students' learning goals are improving students' learning style and achievement and building students' ability to learn. They help students become active participants in the learning process, empower students to become independent learners, and motivate them to reach their full potential. Previous research in students' motivation and efficiency has indicated that students those set their own working goals tend to achieve more than when working on goals set for them by the teacher.

Students who set their own learning goals have more confidence to take on more challenging tasks, regardless of their ability. Their motivation to do a task increases and their self-esteem remains strong, even in the case of failure. When students are assisted to delve into their own thinking and learning processes, they are drawn to think about the effectiveness of the strategies they used to achieve the learning goals they set. Planning what to do, monitoring progress towards achieving it and evaluating the outcomes can help students take more control over their thinking and learning processes and equip them with learning to learn skills.

All elements of the cycle are important and overlap in practice. Strategies to achieve personal learning goals should be considered while students develop their goals and throughout the monitoring process. To plan and work on these strategies, students need help to develop clear and simple strategies and draw on a range of approaches. The strategies should reflect and build on students' learning styles, their ability for independent learning, their personal characteristics and the specific learning goals they set. Students also need to build an informed and insightful understanding of their own behavior and learning.

Key words: individual study; educational activities; studies; student independence; psychological readiness; educational methodologies; types of individual study

Лемберський Олександр Юрійович, викладач кафедри західних і східних мов та методики їх навчання, Південноукраїнський національний університет імені К. Д. Ушинського, Україна

Lemberskyi Oleksandr, lecturer of the department of Western and Oriental languages and methods of their teaching, K.D.Ushynsky South Ukrainian national pedagogical university, Ukraine

E-mail: sashalem1972@gmail.com

Актуальність проблеми. Навчання у закладах вищої освіти вимагає від студента необхідності самостійної роботи, швидкої та продуктивної активізації в освітньому процесі. Такі важливі складники життєдіяльності не передаються від однієї людини до іншої. Важливість необхідності самостійного опанування студентами знань у ЗВО зумовлена тим, що знання, як матеріальні

об'єкти та процес набуття знань, потребують самостійної пізнавальної праці як під час лекційних аудиторних занять, так і під час самопідготовки.

Саме в процесі усвідомленої, наполегливої самостійної праці й відбувається опанування студентами майбутньої професії, закладаються основи самоосвіти й самовдосконалення.

Уміння щодо самостійного пошуку з подальшим засвоєнням на цій основі професійно важливих знань і компетенцій, творчо використовувати їх у різних ситуаціях – якість особистості, що виховується, формується протягом життя й особливо інтенсивний період формування, або навіть суттєво важливий період формування – це період навчання.

При скороченні аудиторних годин головне навантаження щодо засвоєння знань покладається на самостійну роботу студентів, самостійне засвоєння ними матеріалу, який формує здібності до самоорганізації та самоосвіти. Відомо, що під час аудиторних занять, робота викладача найактивніша, й студенти виконують більш-менш пасивну роль, однак, на даний час, найпрогресивніша стадія навчання формується через організацію самостійної роботи студентів. Але не будь-яка «самостійна робота» є насправді незалежною. Самостійна робота тільки тоді має успіх, якщо студент підготовлений до неї.

Формування цілей статті: обґрунтувати роль і значення самостійної роботи студентів, як особливої форми навчальної діяльності, ознайомити з формами та методологією організації самостійної роботи, виявити оптимальні рішення в організації та забезпеченні самостійної роботи студентів.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Пріоритетним напрямом модернізації освітнього процесу у закладах вищої освіти є широке і глибоке впровадження в освіту самостійної роботи, про що свідчать відповідні розділи Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.), Методичних рекомендацій щодо запровадження Європейської кредитно-трансферної системи та її ключових документів у вищих навчальних закладах (2010 р.) тощо.

Проблеми особливостей організації самостійної роботи студентів, шляхів, методів, особливостей і засобів її здійснення аргументовано у працях учених, що самостійна робота є міцною основою навчально-пізнавальної діяльності (В. Буряк та ін.); конкретизовано сутність та основні ознаки самостійної роботи (С. Гончаренко, П. Підкасистий та ін.); схарактеризовано теоретичні, методологічні та методичні засади щодо організації самостійної роботи студентів (Ю. Атаманчук, В. Мороз та ін.); визначено перспективи застосування зарубіжного досвіду організації самостійної роботи студентів у вітчизняних закладах вищої освіти (Є. Танько та ін.).

На жаль, система сучасної загальної середньої освіти не може в повному обсязі пояснити і сформувати навички самостійної роботи учня, тому на перших курсах закладів вищої освіти, викладач має керувати і здебільшого організувати процес самостійної роботи і розуміння складників його відтворення і вимог до кінцевого результату.

Викладення основного матеріалу. Основою сучасної освіти є перехід від моделі знань фахівця до моделі компетенції. Адже соціуму потрібні випускники, готові до включення в подальшу життєдіяльність, які здатні практично вирішувати виникаючі професійні проблеми. Відбувається формування такого фахівця не тільки на базі отриманих знань, умінь, навичок, а й від деяких додаткових якостей, для позначення яких на даний час і вживається поняття «компетенція», яке найбільш відповідає розумінню сучасних цілей освіти [4, с. 212].

Компетенція передбачає здобуття інтеграційних навичок для вирішення проблем, які виникають під час вирішення міждисциплінарних практичних завдань майбутньої професії. Такі навички включають у себе здатність самостійно здобувати та вдосконалювати знання [1, с. 364].

Погоджуємося з Ж. Черняковою, що «реформування вищої освіти в Україні проголошує не просто збільшення годин на самостійну роботу, а й принципове оновлення організації освітнього процесу у вищих навчальних закладах, що вимагає пошук нових, ефективніших підходів до підготовки майбутніх педагогів. Готовність студентів-бакалаврів до самостійного опрацювання й вивчення значних обсягів інформації, здатність використовувати її на практиці, застосувати інноваційні технології в освіті вимагають вирішення низки важливих психологічних, педагогічних, методичних та організаційних проблем, що пов'язані з необхідністю реорганізації навчального процесу на нових засадах» [5, с. 297 – 298].

Загальновідомо, що самостійна робота студентів сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу, стимулює інформативність і професійні інтереси, розвиває творчу та ініціативну діяльність, сприяє зростанню вивченого та збільшує мотивацію та сприяє самореалізації особистості. Наприклад, Л. Яроцька, обґрунтовуючи лінгводидактичну стратегію випереджувального розвитку професійної особистості в умовах немовного вишу, у якості найважливішого напряму педагогічного процесу розглядає бінарне прогностичне моделювання та становлення у того, хто навчається, комплексу компетенцій, і перш за все особистісних якостей, істотних для подальшої самореалізації особистості в свідомо обраній професії [6].

У загальному розумінні, самостійна робота – це вид навчальної діяльності, що здійснюється студентом за відсутності безпосереднього контакту з викладачем або керується ним через цільові навчальні матеріали, які є невід'ємною обов'язковою ланкою процесу навчання, що забезпечують у першу чергу індивідуальну роботу студентів згідно з установою викладача або за підручником до відповідної навчальної програми.

Для студента самостійна робота – система осмисленої діяльності, що охоплює пошук джерел знань, опра-

цьовування результатів пошуку, вибір кола проблем, пошук і подальшу роботу з джерелами інформації [2, с. 23].

У ході успішної самостійної роботи студент повинен самостійно визначати та установлювати найвлучніший порядок виконання планових завдань; студент має чітко визначати і планувати послідовність навчальних дій; стежити за ходом і результатом дій, вносити в них виправлення й уточнення; здійснювати самоврядування навчальною діяльністю, забезпечуючи погодженість і цілеспрямованість дій.

Отже, будучи складним педагогічним явищем, самостійна робота відображає процесуальну, методичну й методологічну сторони навчальної діяльності студентів і на сучасному етапі є найважливішим її складником [там само, с. 20].

У сучасній педагогічній практиці самостійна робота студентів представлена єдністю взаємозв'язаних форм:

- самостійна робота в аудиторії, виконувана під безпосереднім керівництвом викладача;
- позааудиторна самостійна робота;
- творча робота, включаючи дослідження.

Ураховуючи те, що величезна кількість часу відводиться для позааудиторної самостійної роботи, цей час має ефективно використовуватися для досягнення цілей у вивченні дисципліни, стимулювати на подолання труднощів і власне пошук найефективнішого шляху подолання проблем.

Основними завданнями викладача при організації позааудиторної студентської роботи є стимулювання їхнього мислення та інтелектуальної ініціативи. Викладач має допомогти навчитись свідомо і незалежно шукати і використовувати необхідні дані, працюючи спочатку з навчальними матеріалами, а потім з науковою інформацією, сформулювати міцну основу для їхньої самоорганізації та самовиховання.

Особливо важливою і найскладнішою місією є прищеплення студентам навички до пізнавальної діяльності та самоосвіти та бажання постійного розвитку своїх найкращих професійних якостей.

Проблема готовності студента до самостійної роботи включає декілька психолого-педагогічних аспектів, таких, як: мотиваційна, теоретична, практична готовність, а також здатність суб'єкта до самовиховання, самоосвіти й саморозвитку [4, с. 210]. Мотиваційний аспект зумовлений необхідністю постійного прогресу та вдосконалення знань, це внутрішня готовність і здатність людини адаптуватися до змін. Теоретична готовність – це комплекс набутих знань, методів і прийомів що до якісного опанування знань. Практична готовність обумовлюється вмінням застосовувати набуті теоретичні знання, формуючи досвід.

Результати дослідження. Нині у вищій школі співіснують кілька форм самостійної роботи студентів. Тра-

диційною для закладів вищої освіти є самостійна робота, що передбачає підготовку до аудиторних занять, виконувана студентом чи групою студентів самостійно в довільному режимі.

Іншим усталеним видом аудиторної самостійної роботи є так звана контрольна самостійна робота, коли в ході виконання завдання студент може одержати консультацію від викладача.

Особливу важливість для першокурсників має самостійна робота під час аудиторних практичних занять. Саме з них формуються більшість необхідних навичок щодо подальшої самостійної діяльності.

Самостійна робота студентів на аудиторному занятті за змістом може мати загальний, диференційований, індивідуальний або змішаний характер і реалізовуватися як робота в парах змінного складу, робота в малих групах, робота з тьютором, самостійна робота зі вступом викладача, самостійна робота з консультативним підкріпленням тощо.

Викладач може вводити самостійну роботу у формі таких різних моделей: різноманіття форм взаємоконтролю, коли роль викладача частково перекладається на студентів, вони мають шукати помилки один одного або надавати рекомендації один одному у групах, парах або командах.

Результативними методами самостійної роботи студентів також є дидактичні ігри. Особливо ефективним є введення в ділові ігри можливих професійних ситуацій [3, с. 35]. У той самий час простежується тенденція до адаптації форм організації самостійної роботи до сучасних технологій навчання, що ґрунтуються на педагогіці співробітництва, серед них такі інноваційні форми самостійної роботи, як: симпозіум, круглий стіл, огляд знань, презентація проєкту, сесії із застосуванням нестандартних навчальних ситуацій, що моделюють професійну діяльність тощо.

Також у сучасній педагогічній практиці серед найефективніших методів самостійної роботи студентів, що сприяють індивідуалізації та інтенсифікації освітнього процесу, виділяємо:

- проблемно-пошукові методи;
- метод проєктного навчання;
- методи колективної розумової діяльності;
- метод застосування новітніх інформаційно-комунікаційних технологій у навчанні.

Позааудиторна самостійна робота також пропонує широкі можливості для покращення самостійності студента [1, с. 367].

Аналізуючи сучасні нормативи, передбачається такий зміст робіт для студентів-філологів: одержання завдання й ознайомлення з ним; підготовка робочого місця; добір вихідних матеріалів (навчальна, довідкова література, методичні розробки тощо); виконання роботи; узгодження результатів із викладачем (кон-

сультування); внесення змін після перевірки; подання роботи.

Наприклад, що стосується самостійної роботи студентів-філологів, на першому курсі найефективнішими видами самостійної роботи потрібно вважати: підготовку глосаріїв по опанованому матеріалу лекцій (вони розробляються кожним студентом при опануванні матеріалів лекцій у рамках підготовки до практичних занять). На перших курсах існує сильна тенденція до механічного запам'ятовування матеріалу з деякими елементами розуміння. Композиція з глосаріїв дозволяє зрозуміти теоретичний матеріал, сформулювати здатності ідентифікувати основну ідею, коротко та ясно викласти основні думки тексту. У цьому разі, вивчений матеріал засвоюється глибше, і студенти змінюють своє ставлення до лекцій, оскільки без знання теорії предмета, без хороших нотаток важко очікувати успіху у вирішенні практичних завдань;

Розроблення логічних схем бази знань за темою, що вивчається: логічна схема складена у вигляді графіка, який містить ключові поняття теми і відображає смислові відносини між ними й інтеграцію з іншими темами і розділами. Виконання таких вправ допомагає студентам побачити місце даного розділу серед раніше вивчених, готує їх до вивчення нового матеріалу, формує цілісний погляд на досліджувану дисципліну і розвиває навички логічного пошуку та аналізу матеріалу, що необхідні для вирішення професійних проблемних завдань майбутнього психолога; або підготовка доповідей на вільну тему.

Висновок. Отже, зазначимо, що різні форми самостійних робіт тісно пов'язані й взаємообумовлені. Та чи інша форма самостійної роботи в реальному процесі навчання – носій цілої низки елементів, які становлять зміст пізнавальної діяльності студента, характерних і для самостійних робіт іншої форми. У цьому виражається наступність між формами самостійних робіт, яка є

основою і для забезпечення оптимального засвоєння студентами знань, і для розвитку їхніх творчих здібностей, оволодіння досвідом творчої діяльності.

📖 Список використаних джерел

1. Бандера І. М. Організація самостійної роботи студентів агроінженерних спеціальностей : монографія. Київ : Наукометодцентр аграрної освіти, 2007. 364 с.
2. Буряк В. К. Умови та засоби самоосвіти студентів. *Вища школа*. 2002. № 6. С. 18–29.
3. Добровольська А. М. Метод проєктів: формування компетентності майбутніх фахівців. *Фізико-математична освіта*, 2018. № 1 (15). С. 35–47. URL: http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/journals/2018-v1-15/2018_1-15-Dobrovolska_ScientificJournal_FMO.pdf
4. Дроздова І. П. Університетська освіта : навч. посіб. Харків, 2013. 212 с.
5. Чернякова Ж. Ю. Формування управлінської культури студентів-бакалаврів педагогічного вищого навчального закладу в контексті організації самостійної роботи з педагогічних дисциплін. *Актуальні проблеми управління якістю освіти: теорія, історія, інноваційні технології*: монографія / за заг. ред. А. А. Сбруєвої. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. С. 296–339.
6. Яроцька Л. В. Обучение и развитие: диалектика становления профессиональной личности в XXI веке. *Филологические науки в МГИМО*. 2018. № 1 (13). С. 83–89.

📖 References

1. Bendera, I. M. (2007). *Orhanizatsiia samostiinoi roboty studentiv ahroinzhenernykh spetsialnostei* [Organization of independent work of students of agroengineering specialties]: monohrafiia. Kyiv: Naukmetodtsentr ahrarnoi osvity [in Ukrainian].
2. Buriak, V. K. (2002). *Umovy ta zasoby samoosvity studentiv* [Conditions and means of self-education of students]. *Vyshcha shkola* [High school], 6, 18-29 [in Ukrainian].
3. Dobrovolska, A. M. (2018). *Metod proektiv: formuvannia kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv* [Project method: formation of competence of future specialists]. *Fizyko-matematychna osvita* [Physical and mathematical education], 1 (15), 35-47. Retrieved from http://fmo-journal.fizmatsspu.sumy.ua/journals/2018-v1-15/2018_1-15-Dobrovolska_ScientificJournal_FMO.pdf [in Ukrainian].
4. Drozdova, I. P. (2013). *Universytetska osvita* [University education]: navch. posib. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Cherniakova, Zh. Yu. (2017). *Formuvannia upravlinskoi kultury studentiv-bakalavriv pedahohichnoho vyshchoho navchalnoho zakladu v konteksti orhanizatsii samostiinoi roboty z pedahohichnykh dystsyplin* [Formation of managerial culture of bachelor students of pedagogical higher educational institution in the context of organization of independent work in pedagogical disciplines]. In A. A. Sbruevovoi (Ed.), *Aktualni problemy upravlinnia yakistiu osvity: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii* [Current problems of education quality management: theory, history, innovative technologies]: monohrafiia (pp. 269-339). Sumy : Vyd-vo SumDPU imeni A. S. Makarenka [in Ukrainian].
6. Iarotckaia, L. V. (2018). *Obuchenie i razvitie: dialektika stanovleniia professionalnoi lichnosti v XXI veke* [Education and Development: Dialectics of Formation of a Professional Personality in the 21st Century]. *Filologicheskie nauki v MGIMO* [Philological Sciences at MGIMO], 1 (13), 83-89 [in Russian].

Дата надходження до редакції
авторського оригіналу: 08.09.2020